

*Obrazovanje za javnu upravu:
pregled diplomskih programa javne uprave
u tranzicijskim zemljama*

*Anamarija Musa**

*Vedran Đulabić***

*Tijana Vukojičić****

*Mihovil Škarica*****

Rad predstavlja drugi dio komparativnog pregleda studijskih programa javne uprave u tranzicijskim zemljama. U prvom su dijelu prikazani diplomski studijski programi pojedinih zemalja zapadne Europe. U ovom dijelu prikazani su studijski programi u Sloveniji, Mađarskoj, Češkoj, Polj-

* Mr. sc. Anamarija Musa, asistentica na Katedri za upravnu znanost Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Science, Faculty of Law, Zagreb University)

** Mr. sc. Vedran Đulabić, asistent na Katedri za upravnu znanost Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Science, Faculty of Law, Zagreb University)

*** Tijana Vukojičić, predavačica na Studiju javne uprave Društvenog veleučilišta u Zagrebu (lecturer at the Public Administration Study, Social Sciences Polytechnics, Zagreb)

**** Mihovil Škarica, asistent na Katedri za upravnu znanost Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Science, Faculty of Law, Zagreb University)

skoj, Slovačkoj, Estoniji, Latviji, Litvi, Bugarskoj, Rumunjskoj, Bosni i Hercegovini, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji. Premda su predmet pregleda diplomski studijski programi javne uprave, s obzirom na vrlo izraženu tendenciju prema razvijanju studijskih programa javne uprave u tranzicijskim zemljama, u pregled su uključene informacije i o nekim preddiplomskim studijskim programima. Za svaku zemlju dane su osnovne informacije o studijskim programima i institucijama koje ih izvode, dok su detaljnije prikazani samo neki studijski programi, i to uglavnom zbog ograničenosti prostorom. Kad u nekoj zemlji postoji više studijskih programa javne uprave, prikazani su oni programi koji se autorima čine zanimljivijim i instruktivnim za domaće čitatelje. Pregled sadržava osnovne informacije o pojedinom studiju, ustanovi koja ga izvodi, kao i detaljne informacije o predmetima, ECTS bodovima te druge dostupne informacije. Rad je popraćen zaključkom u kojem su iznesena osnovna obilježja studijskih programa javne uprave u tranzicijskim zemljama.

Ključne riječi: javna uprava, tranzicija, obrazovanje za javnu upravu, preddiplomski studij, diplomski studij

Uvod

U prošlom smo broju objavili prvi dio pregleda diplomskih programa javne uprave u zapadnoeuropskim zemljama.¹ U ovom broju objavljujemo drugi dio tog pregleda u kojem je naglasak stavljen na tranzicijske zemlje i njihova nastojanja da razviju programe obrazovanja za javnu upravu. S procesom tranzicije postsocijalističkih društava javlja se i potreba reforme javne uprave tih zemalja. Pretjerana politizacija još uvijek znatno utječe na percepciju javne uprave kao pukog instrumenta politike i blokira kvalitetno oblikovanje javnih politika te ozbiljniju profesionalizaciju uprave. Uz to, raširena pojava korupcije, odlazak iskusnijeg upravnog osoblja na rad izvan uprave uz istodobnu nemogućnost privlačenja visokokvalitetnog

¹ Musa, Anamarija, Vedran Đulabić, Tijana Vukojičić, Mihovil Škarica (2007) Obrazovanje za javnu upravu: pregled diplomskih programa javne uprave u zapadnoeuropskim zemljama, *Hrvatska javna uprava*, god. 7., br. 2, 289–317.

osoblja dodatno pogoršava stanje javne uprave u tranzicijskim zemljama. Tome uvelike pridonose i neadekvatni sustavi obrazovanja za rad u upravi. Zbog tih, ali i drugih sličnih razloga može se slobodno kazati kako su obrazovanje za javnu upravu i druga pitanja povezana sa sustavom javne uprave već duže vrijeme hit tema u tranzicijskim zemljama. Tim se pitanjima bave jednako i znanost i struka, ali i različite međunarodne organizacije i pripadnici političkih elita. Zato se u tranzicijskim zemljama, od stjecanja njihove samostalnosti naovamo, znatna pažnja posvećuje izgradnji sustava obrazovanja za javnu upravu.

Zemlje zapadne Europe odavno su shvatile rad u upravi kao posebnu profesiju za koju se treba posebno obrazovati, pa su zbog toga sustavno razvijale i usavršavale kako preddiplomske, tako i diplomatske programe obrazovanja za javnu upravu. Za razliku od toga, u tranzicijskim zemljama rad u upravi još se uvijek, velikim dijelom, percipira kao politički plijen za koji je politička podobnost poželjnija od profesionalizma i stručnosti. Uvidjelo se da je takvo stanje moguće promijeniti jačanjem etičkih i profesionalnih standarda i kod starijih i kod budućih upravnih službenika. Sustavno obrazovanje za javnu upravu bitan je korak u tom procesu, pa su tranzicijske zemlje tijekom 1990-ih prionule na posao unapređivanja postojećeg ili pak izgradnji adekvatnog sustava obrazovanja za javnu upravu. Neke su zemlje u tome otišle poprilično daleko i osnovale su posebne institucije, tj. fakultete za javnu upravu na kojima se izvode preddiplomski (BA) i diplomski (MA) studiji javne uprave. Druge su, u okviru postojećih institucija, stimulirale razvoj novih kurikuluma kojima su odgovorili na potrebu stvaranja integritanog i vertikalno prohodnog sustava obrazovanja za rad u javnoj upravi.

Kao i prethodni članak, i ovaj se ograničava uglavnom na diplomatske studije javne uprave, i to najvećim dijelom zbog istih razloga koje smo naveli u prošlom članku. Međutim, za razliku od prvog dijela, u ovaj smo ipak uvrstili i informacije odnosno pregled nekih preddiplomskih (BA) studija javne uprave. To je bilo potrebno zbog toga što su tranzicijske zemlje u velikoj većini tijekom 1990-ih, a neke čak i poslije, osnovale posebne institucije koje izvode preddiplomske i diplomatske studije javne uprave kao sastavni dio integralnog, vertikalno prohodnog sustava obrazovanja za javnu upravu. Kako diplomski studiji javne uprave čine sastavni dio cjelovitog obrazovanja za javnu upravu, sagladavanje i analiza diplomatskih studija znatno je olakšana uvidom i u, njima pripadajuće, preddiplomske studije. Osim toga, takav je pristup bilo potrebno učiniti i zbog nekih čisto prozaičnih razloga. Naime, u nekim slučajevima programi diplomatskih studija, iako postoje, nisu dostupni na web-stranicama institucija u koji-

ma se izvode. Kako bi se dobila barem djelomična slika o obrazovanju za javnu upravu, u pregled su na nekim mjestima uključeni i programi pred-diplomske razine. Iz svake zemlje navedeno je nekoliko glavnih programa diplomskog obrazovanja za javnu upravu, a za neke zemlje navedeni su i preddiplomski programi. Naglasak je stavljen na novije programe i institucije, oblikovane tijekom 1990-ih. Kako god, iscrpan prikaz svih postojećih programa otežan je ograničenosti prostorom, činjenicom da se novi obrazovni programi za javnu upravu još uvijek razvijaju, a i time da detaljne informacije o pojedinim programima tranzicijskih zemalja nisu prevedene na neki od jezika koji bi bili razumljivi autorima ovog teksta.

Slovenija

Obrazovanje za javnu upravu u Sloveniji razvijalo se pod utjecajem socijalističkog sustava bivše SFRJ, pa je po mnogim elementima bilo slično obrazovanju za javnu upravu u drugim republikama bivše države. Proučavanje javne uprave uglavnom se temljilo na dominantno pravnom pristupu pa je shodno tome i bilo smješteno na pravne fakultete. Slovenija je tijekom 1950-ih osnovala samostalnu instituciju za obrazovanje upravnog osoblja iz koje se tijekom vremena razvio današnji sustav obrazovanja za javnu upravu.

Danas se, pored Fakulteta za upravu koji je samostalna institucija u okviru Sveučilišta u Ljubljani i koji jedini izvodi trogodišnji dodiplomski (BA) studij javne uprave, diplomski programi za javnu upravu izvode i na Fakultetu za poslijediplomske, državne i europske studije u Brdu kod Kranja. U nastavku se prikazuju temeljne karakteristike tih diplomskih studija javne uprave.

Fakultet za upravu Sveučilišta u Ljubljani² jedina je visokoškolska ustanova u Sloveniji koja pruža cjelovit sustav obrazovanja za javnu upravu (BA i MA studij). Na diplomskoj razini se, sukladno zahtjevima tzv. bolonjskog procesa, izvode magistarski studijski program *Uprava* te specijalistički studijski program *Javna uprava*. Uz to, još se uvijek izvode magistarski studiji po starom programu.

Na prvoj godini magistarskog studija *Uprave* sedam je obveznih predmeta (svaki po 7 ili 8 ECTS) i obvezan istraživački seminar. Obvezni su pred-

² Fakultet za upravu, Gosarjeva ulica 5, 1000 Ljubljana, tel. + 386 (0) 1 5805 500, faks + 386 (0) 1 5805 521, e-mail: info@fu.uni-lj.si, web: www.fu.uni-lj.si.

meti: upravni proces, poredbena javna uprava, ljudski potencijali u javnoj upravi, e-uprava, ekonomija javnog izbora, institucije i mehanizmi javnog financiranja te metode istraživanja u upravi. Na drugoj godini student upisuje jedan od tri ponuđena smjera: Upravno-pravni, Upravno-ekonomski ili Upravno-informacijski. Na svakom smjeru jedan je obvezni predmet (upravno informacijsko pravo), četiri predmeta smjera (po 7 ECTS) koje student bira između pet ponuđenih predmeta za svaki smjer te po jedan izborni predmet s liste deset izbornih predmeta koji se bira neovisno o predmetima smjera. Predmeti smjera jesu: institucije EU; uloga nacionalnih parlamenata u EU; regionalna politika i strukturi fondovi EU; ustavnosudska zaštita upravnih akata; pravni aspekti upravljanja osobljem u upravi za Upravno-pravni smjer; ekonomika i analiza poslovanja; javne službe; strateški menadžment u javnom sektoru; projektni menadžment u javnoj upravi te porezni sustav za Upravno-ekonomski smjer; baze podataka i skladišta podataka; primjena poslovnih procesa u upravi; sustavi za potporu odlučivanju u upravi; strateška upotreba informatike u upravi te strateški menadžment u javnom sektoru za Upravno-informacijski smjer.

Izborni predmeti nose po pet ECTS bodova, a ponuđeni su ovi predmeti: porezni postupak; menadžment informacijskih resursa; međunarodna zaštita ljudskih prava; operativna istraživanja u upravi; projektiranje informacijskih sustava; socijalna sigurnost; suvremena teorija organizacije; teorija informacijskih sustava; upravljanje organizacijskim promjenama i upravljanje znanjem u upravi. Studij završava izradom magistarskog rada koji nosi 15 ECTS bodova.

Fakultet za poslijediplomske, državne i europske studije u Brdu kod Kranja (dalje: FDES Kranj)³ osnovan je 2000. i nudi nekoliko različitih diplomskih studija. Na FDES Kranj se, osim doktorskog studija, izvode i dva znanstvena magistarska studija, dva stručna magistarska studija i jedna specijalizacija. Nakon znanstvenih magistarskih studija *Državni i europski studiji* te *Međunarodni, poredbeni i europski studiji* stječe se akademski naslov magistra znanosti, dok se nakon stručnih magistarskih studija *Javna uprava* te *Međunarodni i diplomatski studiji* stječe naziv magistar javne uprave odnosno magistar međunarodnih i diplomatskih studija.

Struktura znanstvenih magistarskih studija poprilično je ujednačena. Studij traje dvije godine i nosi ukupno 120 ECTS bodova. Da bi uspješno okončao studij, polaznik mora položiti šest obveznih dvosemestralnih

³ Brdo pri Kranju, Predoslje 39, 4000 Kranj, tel. + 386 (0) 4 260 18 50, faks + 386 (0) 4 260 18 55, e-mail: brdo@fds.si, web: www.fds.si.

predmeta (svaki po 7 ECTS), dva jednosemestralna izborna predmeta (po 5 ECTS), završiti dvosemestralni metodološki seminar (ukupno 15 ECTS), prijaviti magistarsku radnju (7 ECTS), položiti magistarski ispit (16 ECTS) te napisati i obraniti magistarski rad (30 ECTS). Prva godina posvećena je nastavi iz obveznih i redovitih predmeta, pripremi i polaganju ispita, dok je druga rezervirana za pripremu i polaganje završnog magistarskog ispita te prijavu i izradu završnog magistarskog rada.

Temeljno obilježje svih diplomskih studija na FDES Kranj jest dominacija pravnih predmeta, kako među obveznim, tako i među izbornim kolegijima. Tako su obvezni kolegiji: demokratska i pravna država; upravno procesno pravo; upravni sustavi i upravno pravo; ljudska prava; modernizacija javne uprave; integracija i pravo EU; međunarodno javno pravo; poredbeno ustavno pravo; međunarodno i građansko trgovačko pravo; institucionalni sustav EZ i EU; veliki pravni sustavi i pravni sustavi nacionalnih država; pravni i sudski sustav europskih zajednica. Izborni predmeti su sljedeći: filozofija i teorija prava; novija europska i slovenska pravna povijest; pravo vlasničkih odnosa i trgovačka društva; kazneno materijalno i procesno pravo; ekonomija i pravo; sigurnosni sustav Slovenije i europska integracija; odabrana poglavlja iz međunarodnog javnog prava; odabrana poglavlja iz međunarodnog privatnog prava; povijest i teorija međunarodnih odnosa; utjecaj obrazovanja na uspješnost organizacije; upravne institucije; posebni upravni postupci; teorija i praksa socijalne države; međunarodno financijsko pravo; europska civilizacija; međunarodni odnosi; međunarodno financijsko pravo; međunarodno upravno pravo; pravni sustavi novih demokracija srednje Europe; paneuropske i euroatlantske integracije; europska ljudska prava; kanonsko pravo; međunarodno kazneno pravo; pravo i ekonomija u procesima međunarodnih organizacija; europske sigurnosne integracije; materijalno pravo europskih zajednica.

Na prvoj godini stručnih magistarskih studija student sluša po šest obveznih predmeta (svaki po 10 ECTS), dok se na drugoj godini bira jedan od nekoliko smjerova. Na studiju *Javne uprave* moguće je birati između Upravno-organizacijskog, Upravno-procesnog i Upravno-europskog smjera, dok je na *Međunarodnim studijima* moguće birati između Međunarodnog smjera i Diplomacije. Na drugoj godini studenti, uz dva obvezna predmeta smjera, biraju i dva izborna jednosemestralna predmeta te pišu magistarski rad (20 ECTS). Magisteriji struke nose ukupno 120 ECTS bodova. Što se obveznih kolegija tiče, mogu se spomenuti: ustavno pravo i ljudska prava; demokratska i pravna država; međunarodno pravo; upravni sustavi i upravno pravo; upravno postupovno pravo; ustavnopravni sustav EU; modernizacija javne uprave; službeničko pravo; ustavnosudska zaštita;

upravnosudska zaštita; institucionalni sustav EU; europski pravosudni sustav. Studenti mogu birati između velikog broja izbornih predmeta, a to su: zakonodavni proces i nomotehnika; teorija i praksa socijalne države; etika u javnom životu; policijsko pravo; upravne institucije; porezno procesno pravo; odnos između crkve i države; inspekcijski postupci; sigurnosni sustav Slovenije; postupci prekršajnih organa; postupci ostvarivanja prava socijalne sigurnosti; ljudski potencijali; itd.

Mađarska

Dugo su vremena pravni fakulteti bili temeljne institucije na kojima se na preddiplomskoj (BA) razini izučavala javna uprava. U velikoj su mjeri to ostali i do danas. Na pravnim fakultetima oko 85% nastavnog programa čine »čisti« pravni predmeti, dok se izučavanje drugih, uglavnom ekonomskih i politoloških disciplina obično svodi na sumarni uvod u glavne teme i probleme pojedine discipline. Unatoč tome, diplomirani pravnici još se uvijek smatraju najboljim upravnim generalistima i uživaju prednost pri dobivanju radnih mjesta u javnoj upravi. Treba napomenuti da se na većini pravnih fakulteta studenti s problemima javne uprave upoznaju tek kroz kolegij upravnog prava. Ostali fakulteti u kurikulumima kojih je moguće naići na pojedine kolegije, skupine predmeta ili čak smjerove javne uprave i javnog menadžmenta jesu, primjerice, Studijski centar za javne poslove i Studijski centar za međunarodne odnose na Sveučilištu ekonomskih znanosti u Budimpešti, Politička škola u Szazadvegu, Fakultet za poslovanje i menadžment na Sveučilištu Janos Pannonius u Pečuhu te Odsjek za javne politike na Srednjoeuropskom sveučilištu. Na tim je institucijama proučavanje uprave određeno temeljnom prirodom same institucije, tako da, ovisno o pojedinom visokom učilištu, prevladava ekonomski odnosno politološki pristup javnoj upravi. Jedina visokoškolska institucija koja razvija cjelovit studijski program (BA, MA program u postupku je akreditiranja) iz javne uprave jest Fakultet za javnu upravu na Sveučilištu Corvinus u Budimpešti.

Fakultet za javnu upravu Sveučilišta Corvinus u Budimpešti⁴ temeljna je mađarska institucija za obrazovanje upravnih službenika (BA diploma iz javne uprave). Fakultet teži obrazovanju budućih upravnih profesionalaca znanjem temeljenim i na teoriji i na suvremenim praktičnim iskustvima.

⁴ <http://web.uni-corvinus.hu>

To im treba omogućiti da preuzmu odgovorne položaje u upravnim tijelima na državnoj te lokalnoj i regionalnoj razini, i to ponajprije na poslovima upravljanja, financiranja te upravnog nadzora i inspekcije. Kvalifikacija koja se dobiva diplomom na temeljnom trogodišnjem studiju jest stručnjak za javnu upravu. Obvezni su predmeti: ustavna povijest i javna uprava; primijenjena matematika; političke znanosti; ekonomija; psihologija; upravno pravo; statistika; menadžment i infrastruktura naselja; sociologija; logika; upravno postupovno pravo; mađarsko ustavno pravo; građansko pravo; retorika; računovodstvo; menadžment; povijest filozofije; pravo javnih službi; politika okoliša; porezno pravo; informacijska tehnologija u javnoj upravi; pravo javnih dobara, prekršajno pravo; teorija prava i države; financijski menadžment javnih organizacija; pravo lokalne samouprave; teorija javne uprave; pravo javne službe te računovodstvo u upravnim organizacijama.

Na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti 2006. utemeljen je *Odsjek za javne politike*.⁵ Na njemu se izvode tri magistarska (MA) studijska programa s područja javne uprave: *Decentralizirano upravljanje*, *Međunarodne javne politike* te *Mediji, informacije i telekomunikacijska politika*. Magistarski studij traje godinu dana, odnosno dva semestra nastave (jesenski i zimski) te proljetni semestar u kojem student priprema i piše završni rad od maksimalno 12.000 riječi koji nosi 6 ECTS bodova. *Curriculum* kombinira proučavanje i analiziranje ekonomskih, etičkih, pravnih i političkih dimenzija procesa pripreme javnih politika (*policy-making*). Izučavanje konkretnih slučajeva iz prakse studentima daje mogućnost da s različitih aspekata istraže specifična područja svoga interesa. Nastava se izvodi putem predavanja i seminara, dok se ocjenjuje na osnovi pisanih radova (eseja) i/ili pismenog ispita. U drugom dijelu studija studenti se upućuju na praksu u neko tijelo državne uprave ili, češće, u neku međunarodnu organizaciju. Posebnost studija je izvođenje na engleskom jeziku, čime je otvorena mogućnost njegove internacionalizacije. U studijskom programu veliku većinu čine izborni predmeti, a o njihovu izboru ovisi i kojeg će smjera diplomu student dobiti.

Prvi semestar nosi šesnaest ECTS bodova i na njemu studenti slušaju obvezne predmete koji ih uglavnom trebaju pripremiti za akademski rad, tj. za daljnje istraživanje i pisanje. Četiri obvezna predmeta koja su zajednička svim smjerovima jesu: akademsko pisanje (0 ECTS); makroekonomija javnih politika (3 ECTS); proces i analiza javne politike i menadžment javnog

⁵ Central European University, Department of Public Policy, www.ceu.hu/dpp.

sektora (6 ECTS) te kvalitativne metode u društvenim istraživanjima (2 ECTS). Uz njih, studenti biraju izborne predmete s liste ponuđenih predmeta. Po četiri ECTS boda nose predmeti: temelji politike medija i komunikacija; makroekonomija i javne financije te *Jean Monnet* modul o europskoj integraciji. Kolegiji: posebne teme politike medija i komunikacija; korupcija i kontrola korupcije te razvoj sela i poljoprivrede nose po dva ECTS boda.

Drugi semestar nosi 18 ECTS bodova, a obvezni su predmeti: mikroekonomija javnih politika (3 ECTS); komparativne političke institucije (4 ECTS) te kvantitativne metode u društvenim istraživanjima i etika i javne politike (po 2 ECTS). Svaki izborni predmet nosi dva ECTS boda, a ponuđeni predmeti su: komparativno javno financiranje; kulturna politika i kulturalni sustavi Europe; globalizacija i javne politike; fiskalni odnosi u državi i lokalni financijski menadžment; kreiranje međunarodnih javnih politika; planiranje i financiranje lokalne infrastrukture; telekomunikacijska politika: privatizacija; liberalizacija i re-regulacija; europska integracija: stranke; izbori i referendum u EU; regulacija elektroničke komunikacije u EU te analiza socijalnih mreža.

Diplomu smjera Decentralizirano upravljanje dobivaju studenti koji postignu najmanje 6 ECTS bodova iz predmeta: makroekonomija i javne financije; komparativno javno financiranje; fiskalni odnosi u državi i lokalni financijski menadžment; planiranje i financiranje lokalne infrastrukture.

Diplomu smjera Međunarodne javne politike dobivaju studenti koji postignu najmanje 6 ECTS bodova iz *Jean Monnet* modula o europskoj integraciji, odnosno iz predmeta: europska integracija: stranke, izbori i referendum u EU; globalizacija i javne politike te međunarodna praksa javnih politika.

Na Političkoj školi u Századvégu izvodi se magistarski studij (MA) iz političkih znanosti sa specijalizacijom iz javne politike. Predmeti koji se izvode na studiju jesu: ustavno pravo I i II; komparativna politika I i II; politička teorija I i II; uvod u javnu politiku I i II; povijest politike I i II; europsko javno pravo i politika; javna uprava, metode političke analize; pravna regulacija lokalne samouprave; ekonomska politika; analiza ekonomske politike; pravni i ustavni aspekti ekonomije; menadžment neprofitnih organizacija; regionalizam i manjinska politika; politika okoliša; socijalna politika; obrazovanje i politika prema mladima te međunarodni odnosi i međunarodno pravo.

Sveučilište ekonomskih znanosti u Budimpešti nudi magistarski studij (MA) iz ekonomije sa specijalizacijom iz javnih poslova. Magistarski studij nastavlja se na temeljni (BA) studij koji traje šest semestara i kojeg je

program identičan za sve programe na Fakultetu ekonomije. Magistarski studij traje četiri semestra i obuhvaća specijalizaciju pod nazivom Javni poslovi. Predmeti u prvih 6 semestara uglavnom su ekonomskog usmjerenja i obuhvaćaju ove predmete: matematika; ekonomska povijest Mađarske; mikroekonomija; sociologija; makroekonomija; međunarodna ekonomija; statistika; korporativna ekonomija; trgovačko pravo; ekonomska politika; komparativna ekonomija; povijest ekonomskih teorija; financije; korporativne financije; računovodstvo; teorija menadžmenta.

Češka

Studiji javne uprave u Češkoj uglavnom se organiziraju na ekonomskim fakultetima na kojima se izvode magistarski programi s područja javne uprave. Na tim fakultetima naglasak je uglavnom na kolegijima ekonomskih disciplina. Iznimka je Pravni fakultet Zapadnočeškog sveučilišta u Plzenu u okviru kojeg se izvodi preddiplomski (BA) studij javne uprave, a priprema se i magistarski (MA) studij javne uprave.

Glavne obrazovne institucije na kojima se izvode različiti preddiplomski i diplomski studiji javne uprave su Fakultet nacionalne ekonomije u Pragu, Visoka ekonomska škola na kojoj se izvodi preddiplomski (BA) i magistarski (MA) program *Javna uprava i regionalna ekonomija*, Fakultet za menadžment u Pragu, Visoka ekonomska škola izvodi preddiplomski (BA) program *Menadžment javnih službi*, Ekonomsko-pravni fakultet Masarykova sveučilišta u Brnu izvodi magistarski (MA) program *Javna ekonomija, regionalni razvoj i uprava*, Ekonomsko-pravni fakultet na Sveučilištu Pardubice izvodi preddiplomski (BA) i magistarski (MA) studij *Ekonomska politika i uprava*, Ekonomski fakultet, Visoka banska škola na Tehničkom sveučilištu Ostrava izvodi preddiplomski (BA) i magistarski (MA) studij *Javna ekonomija i uprava*, Fakultet društvenih znanosti na Sveučilištu Karlova Praha izvodi preddiplomski (BA) i magistarski (MA) studij *Javna i socijalna politika*, Pravni fakultet Zapadnočeškog sveučilišta u Plzenu izvodi preddiplomski (BA) studij *Javna uprava*, a priprema se i magistarski studij na istom fakultetu, Prirodoslovni fakultet Ostravskog sveučilišta izvodi preddiplomski (BA) studij *Regionalni razvoj i uprava*, a Filozofsko-prirodoslovni fakultet na Sleškom sveučilištu Opava izvodi preddiplomski BA *Javna uprava i regionalna politika*.

Fakultet nacionalne ekonomije u Pragu jedan je od vodećih fakulteta koji nudi obrazovne programe s područja javne uprave. Riječ je o BA progra-

mu *Javna uprava i regionalna ekonomija* te MA programu *Regionalne studije i javna uprava*. Na tom je fakultetu 1992. osnovan Centar za upravne i regionalne znanosti koji obavlja najveći dio posla vezan uz izvođenje BA i MA programa za javnu upravu. Program Fakulteta nacionalne ekonomije poslužio je kao predložak ostalim češkim fakultetima za oblikovanje pred-diplomskog i diplomskog upravnog studija.

Temeljno je obilježje studija *Javna uprava i regionalna ekonomija* mogućnost stjecanja znanja iz područja javne uprave, ekonomije te regionalnih studija. Studij je organiziran kao petogodišnji studij s blokovima predmeta iz kojih se polažu zasebni ispiti. Na temeljnom trogodišnjem BA studiju studenti slušaju obvezne predmete: socijalna, ekonomska i upravna geografija; pravo; teorija i povijest javne uprave; trgovačko pravo; javne financije; regionalna i lokalna ekonomija; ustavno i upravno pravo; demografija; teritorijalna uprava i lokalna samouprava; socijalna politika; osnove ekonomske politike; regionalna sociologija, sociologija gradova i sela; prostorno planiranje; regionalna analiza, razvoj i javna politika; društveni i psihološki aspekti javne uprave. Osim toga, u petom i šestom semestru biraju tri izborna predmeta između ovih: informacije u javnoj upravi; osnove političke znanosti; društveno i kulturalno okruženje naselja i regija; regionalna geografija te lokalna javna politika.

Na temeljni trogodišnji studij nadovezuje se dvogodišnji magistarski (MA) studij *Regionalni studiji i javna uprava*. U svakom od četiri semestra student sluša po tri obvezna predmeta, dok je zadnji semestar rezerviran za seminar iz javne uprave i seminar iz regionalne i lokalne javne politike. Predmeti na MA studiju su ovi: ustavni sustavi i sustavi javne uprave; sociologija i organizacija javne uprave; ekonomija gradova i sela; upravni postupak i upravno-sudski sustav; regionalna razina i razvoj Češke; regionalna razina i odabrani problemi Europe; praktična ekonomska politika; lokalna i regionalna kultura, zaštita povijesnih spomenika te izrada i primjena pravnih propisa. U zadnja dva semestra studenti mogu upisati izborne predmete koje biraju između ovih: fiskalna decentralizacija; tržište rada i politika zapošljavanja; socijalna politika naselja i regija; državna uprava i zaštita okoliša; financiranje neprofitnih organizacija; lokalne financije i teorija javnog izbora.

Slovačka

Nekoliko obrazovnih institucija u Slovačkoj nudi različite programe koji, u cijelosti ili djelomično, omogućuju stjecanje znanja s područja javne uprave. Te institucije nude dvije vrste dodiplomskog obrazovanja. To su

magistarski studij koji traje četiri ili pet godina i završava s diplomom inženjera (ing.) odnosno magistar (mgr.). Izučavanje javne uprave uglavnom se razvijalo u okviru ekonomskih fakulteta, a Fakultet za javnu upravu u Košicama prvi je fakultet u Slovačkoj koji omogućuje stjecanje doktora s područja javne uprave.

Fakultet za javnu upravu u Košicama (dalje: FJU Košice)⁶ temeljna je institucija obrazovanja za javnu upravu koja izvodi akreditirane programe (BA i MA) s područja javne uprave. Jezgra FJU Košice je Institut za javnu upravu koji je djelovao u okviru Pravnog fakulteta u Košicama. FJU Košice kao samostalni fakultet u okviru Sveučilišta Pavol Jozef Šafárik počeo je djelovati 1. studenoga 1998., iako je obrazovanje za javnu upravu počelo četiri godine prije u okviru Instituta za javnu upravu Pravnog fakulteta u Košicama uz suradnju sa Sveučilištem Bayreuth (Njemačka).

FJU Košice ima tri odjela/katedre (*departments*): Pravo, Ekonomija i Društvene znanosti. Nastava je organizirana po modelu 3 + 2, a od 2002. FJU Košice pruža mogućnost stjecanja doktorata znanosti (PhD) iz područja javne uprave. Osim temeljnog studija za javnu upravu, FJU Košice akreditirao je i poseban Studij psihologije te Studij socijalnog rada. Broj redovitih studenata kontinuirano je rastao od početnih 66. U akademskoj godini 2003./2004. upisano je gotovo 560 redovitih studenata. Od 2001. na FJU Košice upisuje se i oko 150 izvanrednih studenata na tzv. »studij na daljinu«.

Temeljni BA studij traje šest semestara, a obvezni predmeti nose po 5 odnosno 6 ECTS bodova. Obvezni predmeti na studiju su ovi: teorija prava; opća ekonomska teorija; uvod u javnu upravu; statistika; sociologija; znanosti o državi; poslovna uprava; politička znanost; ustavno pravo Republike Slovačke; ekonomija javnog sektora; upravna teorija; menadžment i organizacijsko ponašanje; javne financije I i II; komunikacija i jezična kultura; upravno pravo I i II; računovodstvo u javnoj upravi; upravno postupovno pravo; pravo socijalne sigurnosti; javna politika. Osim toga, studenti u četvrtom i petom semestru upisuju seminar koji nosi 2 ECTS boda, dok u zadnjem semestru sudjeluju u radu na projektu što im donosi dodatnih 10 ECTS bodova. Na svakoj godini postoji mogućnost upisa izbornih predmeta koji u pravilu nose po pet ECTS bodova, osim nekoliko iznimaka. Izborni predmeti prve godine su ovi: socijalna filozofija; antropologija; psihologija; povijest slovačke javne uprave; socijalna psihologija; demogra-

⁶ Fakulta verejnej správy, Pavol Jozef Šafárik University, Popradská 66, 041 32 Košice, Republika Slovačka, tel. (+ 421 55) 788 36 11, faks (+ 421 55) 788 36 65, e-mail: sekrfvs@fvs.upjs.sk.

fija i društvene institucije. Na drugoj godini ponuđeni su: menadžerska informatika u javnoj upravi (6 ECTS); organizacija izbora u Republici Slovačkoj; financijsko pravo; marketing u javnoj upravi (6 ECTS); sustav računovodstva u EU standardima (4 ECTS) i lokalna javna politika. Na trećoj godini studentima je ponuđen upis stranih jezika (engleski ili njemački) koji nose po dva ECTS boda. Moguće je upisati i dodatne izborne kolegije: psihologija II; povijest političke misli; automatska obrada podataka, sportske aktivnosti, ali oni ne nose ECTS bodove.

Program magistarskog (MA) studija *Javne uprave* traje četiri semestra i nastavlja se na temeljni, trogodišnji studij. Obvezni kolegiji nose pet odnosno šest ECTS bodova, a među njima su: pojedinačni instituti upravnog postupka; regionalna ekonomija i politika; upravljanje ljudskim potencijalima; istraživačke metode; regionalni razvoj; procesni menadžment u javnoj upravi; temelji kaznene odgovornosti; organizacijska teorija u javnoj upravi; radni odnosi u javnoj upravi; lokalna samouprava u EU; europsko pravo; socijalna politika; međunarodni ekonomski odnosi; financijski menadžment i menadžerske vještine (3 ECTS). U drugom i trećem semestru MA studija studenti upisuju seminar (2 ECTS), a u završnom semestru imaju još i praksu u javnoj upravi koja ne donosi ECTS bodove te pišu završni rad (15 ECTS).

Osim obveznih predmeta studenti biraju jedan od dva bloka izbornih predmeta koji također nose po pet ili šest ECTS bodova, uz neke iznimke. Predmeti izbornog bloka *Pravo* jesu: porezno pravo; kažnjavanje i mjere sigurnosti; tužiteljstvo; menadžment oporezivanja; upravni spor i izvršenje upravnih akata i vlasništvo nekretnina. Izborni blok *Menadžment* ima sljedeće predmete: javna politika; politologija; projektni menadžment; vanjska politika i međunarodni odnosi; priprema EU projekata (3 ECTS); strateški menadžment u javnoj upravi; kontrola u javnoj upravi; etika u javnoj upravi i istraživanje u javnoj upravi: multivarijantne metode. I na MA studiju postoji mogućnost upisa izbornih predmeta, ali oni ne nose ECTS bodove. Ponuđeni su: osiguranje i bankarstvo; organizacijska struktura; psihologija; zaštita okoliša; europsko jedinstveno tržište te sportske aktivnosti.

Ekonomski fakultet Sveučilišta Matej Bel u Bansknoj Bistrici u okviru studija *Javna ekonomija i javna uprava* nudi dvije specijalizacije (MA): *Ekonomija i menadžment javnih službi* te *Ekonomija i menadžment regija*. Iako je izrastao na temelju ekonomskih kolegija, program je tijekom vremena postao interdisciplinaran. Tako se u okviru BA programa izvode i predmeti s područja javne uprave kao što su: socijalna politika; javna uprava; upravno pravo; javne službe; neprofitne organizacije; itd. Dvije godine

MA programa sadržavaju dominantno predmete iz područja javne uprave i javnog menadžmenta, dok je manji dio predmeta posvećen ekonomskim disciplinama. Predmeti koji su zajednički svim smjerovima MA studija jesu: socijalna politika; javna ekonomija; prostorna ekonomija; upravno pravo; javna uprava; neprofitne organizacije; regionalna i lokalna ekonomija; društveni razvoj; neprofitni sektor; informacijski sustavi u javnom sektoru; upravni menadžment; revizija javnog sektora. Na smjeru *Ekonomija i menadžment javnih službi* predmeti su: javni sektor, ekonomija javnog sektora; marketing neprofitnih organizacija; javne financije, a na smjeru *Ekonomija i menadžment regija* predmeti su: lokalne financije; marketing prostora; menadžment prostora; diplomatski protokol; socijalna psihologija.

Fakultet nacionalne ekonomije Ekonomskog sveučilišta u Bratislavi izvodi petogodišnji studij *Teritorijalna javna uprava i regionalni razvoj*. Prve dvije godine studija iste su za sve studente i većinom nude ekonomske predmete, dok su preostale tri godine namijenjene specijalizaciji. Predmeti koji se slušaju tijekom studija jesu: javne financije; socijalna politika; menadžment javne uprave; regionalna ekonomija i politika; ekonomija javnog sektora; ekonomija teritorijalne javne uprave; financiranje neprofitnih organizacija; metode i tehnike regionalne analize; upravno pravo; društvena komunikacija i protokol; urbanizam i prostorno planiranje; menadžment i marketing prostora; okolišna i prostorna politika EU; javne službe; komparativna javna uprava u EU; ruralni razvoj.

Filozofski fakultet Sveučilišta Ćirila i Metoda, Trnava, krajem 1990-ih pokušao je razviti dva programa s područja javne uprave. Ti su programi *Pravo javnih službi* te *Menadžment i ekonomija javnih službi*. Međutim, programi nisu dobili dopusnice središnjeg upravnog organa, pa je njihovo izvođenje onemogućeno.

Poljska

Tradicija izučavanja uprave u okrilju upravnog prava postojala je i još uvijek, u znatnoj mjeri, postoji u Poljskoj. No, javna se uprava kao znanstvena disciplina počela samostalno razvijati već polovinom 18. stoljeća. Interdisciplinarni pristup upravi, posebno prisutan u 1930-im i 1940-im, prekinut je krajem Drugog svjetskog rata dolaskom komunista na vlast. Ponovnim osamostaljenjem, Poljska je prepoznala važnost modernizacije i europeizacije visokoškolskih obrazovnih programa za javnu upravu.

Danas u Poljskoj postoje tri temeljna tipa visokoškolskih ustanova koje nude programe obrazovanja za javnu upravu. To su sveučilišta, visokoškol-

ske ustanove bez statusa sveučilišta i privatne škole, osnovane tijekom devedesetih godina 20. stoljeća. Također, postoji i jedna ustanova koja ne pripada ni jednom navedenom tipu, a to je Nacionalna škola javne uprave u Varšavi. Na sveučilišnim fakultetima prava i uprave uprava se proučava prvenstveno kroz upravno materijalno pravo. U programima tih fakulteta pravni predmeti čine oko 65% studijskih programa, dok oko 20% kurikulu- ma otpada na ekonomske i općedruštvene kolegije. Ostatak čine multidisciplinarni predmeti, među koje spada i upravna znanost.

Osim fakulteta prava i uprave, na poljskim sveučilištima programe obrazovanja za javnu upravu nude i fakulteti političkih znanosti. Na njima omjer postojećih predmeta znatno ide u korist šireg i dubljeg upravnog obrazovanja nego na fakultetima prava i uprave. Interdisciplinarni predmeti kao što su: suvremeni politički sustavi te sustavi lokalnih i regionalnih javnih uprava i sl. čine preko polovine studijskih programa. Pravni predmeti u prosjeku imaju zastupljenost 15%, dok zastupljenost oko 10% imaju drugi društveni i ekonomski predmeti. Na fakultetima javne uprave u sklopu privatnih ustanova visokog obrazovanja taj je omjer nešto drugačiji. I tamo temelj studija i njegovu osnovnu orijentaciju čine pravni predmeti, u prvom redu ustavno i upravno pravo (materijalno i procesno) kojih je oko 35%. Na europsku dimenziju otpada otprilike 10–15% studijskog programa. To se odnosi i na posebne, tzv. »europske« predmete kao što je europski upravni prostor, ali i na pojedine djelove drugih predmeta koji obrađuju europsku dimenziju pojedinih tema.

Većina MA programa upravnog usmjerenja izvodi se na fakultetima političkih znanosti, dok dva fakulteta prava i uprave imaju specijalizirani MA program za javnu upravu. I privatne upravne škole i upravni fakulteti ponajprije su usmjereni na obrazovanje upravnog osoblja u preddiplomskom studiju (BA). MA studiji na fakultetima prava i uprave imaju više teorijskih predmeta, dok su programi na ostalim ustanovama više praktično orijentirani.

Fakulteti koji imaju MA programe za javnu upravu jesu fakulteti prava i uprave na sveučilištima u Lodzu i Wrocławu te fakulteti političkih znanosti na sveučilištima u Krakowu, Katowicama, Lublinu, Poznanu, Szczecinu, Varšavi i Gdanjsku, a posebnost je Nacionalna škola za javnu upravu iz Varšave.

Škola javne uprave u Białystoku⁷ neprofitna je privatna škola osnovana 1996. Temeljni BA studij traje tri godine, a diplomanti mogu izabrati nastavak studija na istoj školi birajući između nekoliko jednogodišnjih

⁷ http://www.wsap.bialystok.pl/index_en.htm

postdiplomskih studija stručnog usmjerenja ili nastaviti dvogodišnji magistarski studij upravnog smjera na Fakultetu prava i uprave u Białystoku. Tijekom studija studentima se osigurava praksa u upravnim tijelima i gospodarskim subjektima, a *curriculum* studija javne uprave obuhvaća kolegije iz nekoliko područja: javna uprava; upravno materijalno pravo i upravni postupak; porezno pravo; trgovačko pravo; radno pravo; gospodarenje nekretninama u državnom vlasništvu; upravljanje ljudskim potencijalima; europske integracije; upravljanje lokalnim razvojem. Studenti 3. godine biraju jednu od sljedećih specijalizacija: Upravljanje proračunom; Porezna uprava; Zaštita ljudi i imovine; Uprava socijalnog blagostanja; Turistički menadžment; Uprava obrazovanja; Kontrola uprave i Opća uprava. U okviru Škole postoji nekoliko jednogodišnjih postdiplomskih programa stručnog usmjerenja. Za područje javne uprave posebno su zanimljivi programi Europske integracije i upravljanje projektima; Organizacije socijalne pomoći; Politička znanost i europsko obrazovanje; Javna uprava i upravljanje ljudskim potencijalima; Upravljanje zdravstvom; Upravljanje kulturom te Nacionalna sigurnost.

Na *Studiju uprave* na Šleskom sveučilištu u Katowicama postoji trogodišnji preddiplomski studij (BA) na koji se nastavlja dvogodišnji magistarski (MA) studij. Magistarski studij nudi tri moguće specijalizacije: Opća uprava; Upravljanje gospodarstvom i Europsko pravo.

Posebnost poljskog sustava obrazovanja za javnu upravu je *Nacionalna škola za javnu upravu* u Varšavi.⁸ Škola je izdvojena iz poljskog obrazovnog sustava te je pod izravnim nadzorom premijera koji je ujedno i školski patron. Zadaća joj je obučavati i pripremati javne službenike za dužnosti na vodećim položajima u poljskoj državnoj upravi te regionalnoj i lokalnoj samoupravi. Osnovni je cilj Škole da službenici koji uspješno završe njezin program budu politički neutralni, kompetentni i odgovorni u obavljanju zadataka koji su pred njih postavljeni. Program obrazovanja traje 19 mjeseci, a primaju se kandidati ne stariji od 32 godine. Nakon dobivanja diplome, kandidati su obvezni raditi najmanje pet godina u nekom tijelu državne odnosno javne uprave. Škola godišnje upisuje između 50–60 kandidata. Nastavni program sastoji se od nekoliko cjelina: javno i upravno pravo; ekonomija; javne financije; međunarodni odnosi Poljske i međunarodna politika; Europska unija; primijenjene društvene znanosti; menadžment; informatika, a studij se zasniva na radu u manjim radionicama te na metodi rješavanja problema (*problem-solving*).

⁸ <http://www.ksap.gov.pl/index.php?pid=173>

Estonija

Za razliku od većine drugih europskih zemalja, u Estoniji se obrazovanje za rad u javnoj upravi ili znanstveno bavljenje upravom jasno dijeli od srodnih znanstvenih disciplina poput prava, sociologije ili ekonomije. To se vidi odatle što na svim visokim školama postoje samostalni studijski programi upravnog obrazovanja. Duga tradicija posebnog obrazovanja za rad u upravi, koja je bila obilježena prvenstveno skandinavskom i srednjoeuropskom tradicijom, u Estoniji je bila prekinuta ulaskom Estonije u SSSR. Nakon ponovnog stjecanja nezavisnosti početkom 1990-ih, estonska je država bila suočena s problemima u javnoj upravi karakterističnima za sve postkomunističke zemlje: velik broj službenika, mahom nekvalificiranih, te orijentacija viših upravnih slojeva k slijepom izvršavanju direktiva političkih elita. Na Sveučilištu u Tartuu osnovan je prvi studij javne uprave, izrazito interdisciplinaran, no s prepoznatljivom bazom u pravnim i ekonomskim predmetima. Uskoro su se slični studijski programi osnovali i na ostala dva javna estonska sveučilišta, Tehničkom sveučilištu u Tallinu i Sveučilištu obrazovnih znanosti. Na njima je pristup proučavanju uprave donekle drugačiji, odnosno usmjerenje im je općedruštveno i politološko, a manje pravno-ekonomsko.

Na Fakultetu društvenih znanosti Sveučilišta u Tallinnu⁹ izvodi se magistarski (MA) program *Javna uprava*. Studij traje dvije godine, a nastavno opterećenje iznosi 120 ECTS bodova. Za upis na studij potrebna je BA diploma iz područja društvenih znanosti. Usmjerenje studija je pretežno znanstveno, tj. primarni je cilj da se studentima produbi interes za individualni istraživački rad te da ih se pripremi za doktorski studij. Na studiju se upisuje nekoliko općih predmeta (ukupno 15 ECTS) koji su zajednički svim MA programima i to: politička filozofija (6 ECTS); analiza podataka (4,5 ECTS); politička kultura (7,5 ECTS); teorijski seminar I i II (po 2 ECTS). Obvezni predmeti na smjeru *Javna uprava* nose 48 ECTS bodova, a to su: metodologija istraživanja (7,5 ECTS); postmoderna država blagostanja (7,5 ECTS); kreiranje i analiza javnih politika (7,5 ECTS); civilno društvo i demokracija (7,5 ECTS); menadžment organizacija javnog sektora (7,5 ECTS); oblikovanje javnih politika u EU (6 ECTS) te seminar iz istraživačkih metoda (4,5 ECTS). Izborni su predmeti: javno pravo (8 ECTS); lokalna samouprava u teritorijalnom upravnom sustavu (8 ECTS); strateški menadžment (6 ECTS); reforme sustava socijalnog osiguranja (6 ECTS); komparativna analiza reformi obrazovnih sustava

⁹ www.tlu.ee.

(6 ECTS); politika tržišta rada u gospodarstvu utemeljenom na znanju (6 ECTS). Studenti pohađaju i specijalni tečaj o upravljanju (6 ECTS); specijalni tečaj o javnoj upravi (6 ECTS), obavljaju praksu u javnom sektoru (4,5 ECTS) i istraživački seminar (4,5 ECTS). Na kraju, pišu završni znanstveni rad koji nosi 30 ECTS bodova.

Drugi magistarski (MA) program *Vlast i uprava* traje dvije godine, a opterećenje je 120 ECTS bodova. Uvjeti za upis i znanstvena orijentacija studija jednaki su kao i kod prethodno opisanog studijskog programa. Opći su predmeti: europska integracija i povijest političkih ideja, a nose 12 ECTS bodova. Obvezni predmeti smjera nose 81 ECTS, a to su: metode i tehnike znanstvenog istraživanja (7,5 ECTS); menadžment organizacija javnog sektora (7,5 ECTS); institucije oblikovanja javnih politika (7,5 ECTS); ekonomija javnog sektora (7,5 ECTS); komparativne javne politike (7,5 ECTS); lokalna samouprava i međuvladini odnosi (7,5 ECTS), javno pravo (7,5 ECTS); politički sustav Estonije (6 ECTS). Na kraju studija, studenti mogu izabrati hoće li diplomirati izradom i obranom vlastitog pisanog znanstvenog rada (30 ECTS) ili će polagati završni ispit (20 ECTS). Onima koji izaberu obranu rada, opterećenje izbornim predmetima iznosi 7,5 ECTS, dok ostalima to opterećenje iznosi 22,5 ECTS boda.

Na Fakultetu društvenih znanosti Sveučilišta u Tartuu¹⁰ djeluje Odsjek za javnu upravu. U sklopu odsjeka postoje četiri magistarska (MA) studijska programa vezana za javnu upravu. U sustavu obrazovanja po modelu 3 + 2 postoje MA studiji *Javna uprava* i *Javni menadžment*, dok u sustavu 4 + 2 postoje studijski programi *Javna uprava* te *Javna uprava i socijalna politika*. Na sve MA programe mogu se upisati studenti s BA diplomom bilo kojeg fakulteta ili visoke škole, a preporučuje se da to budu oni s diplomom sličnog društvenog usmjerenja. Cijeli postupak upisa, CV koji kandidati podnose te testovi koje moraju položiti na engleskom je jeziku, čime je otvorena mogućnost internacionalizacije studija.

Magistarski studij *Javna uprava* traje dvije godine odnosno četiri semestra, a opterećenje iznosi 120 ECTS bodova. Obvezni predmeti: osnove upravnog prava; ustavno pravo; osnove znanstvenog rada; teorija organizacije; filozofija javne uprave; javne financije; praksa u javnoj službi i obvezni seminari nose po šest ECTS bodova, dok obvezni predmeti: evaluacija javnih politika; javna uprava EU; javni moral i javne politike nose po tri ECTS boda. Izborni predmeti i završni rad nose po 30 ECTS bodova.

Obvezni predmeti magistarskog (MA) studija *Javni menadžment* nose po šest ECTS bodova, osim računovodstva i upravljanja projektom, koji nose po tri ECTS. Ostali su obvezni predmeti: osnove upravnog prava; upravljanje ljudskim potencijalima u javnim službama; koncepti vještine menadžmenta; ustavno pravo; Europska unija; uvod u javnu upravu; javne financije; javni menadžment i obvezni seminar. Izborni predmeti i završni rad nose po 30 ECTS bodova.

Latvija

Slično kao i ostale zemlje s komunističkim nasljedem i Latvija je poslije stjecanja neovisnosti krenula s reformiranjem cjelokupne javne uprave. Jedno od prioritetnih područja te reforme bilo je unapređivanje kvalitete upravnog osoblja. Osnivanje studijskih programa javne uprave ubrzala je i činjenica da je oko 50% javnih službenika, i to onih najkvalitetnijih, početkom 1990-ih prešlo u privatni sektor.

Prvi preddiplomski program javne uprave osnovan je već 1991. godine, a diplomski 1997., na Latvijskom sveučilištu, i to u sklopu Fakulteta ekonomije i menadžmenta.¹¹ Na istom je fakultetu 1994. osnovan Odsjek za javnu upravu koji je u potpunosti preuzeo izvođenje tih programa. Magistarski (MA) studij traje četiri semestra, od kojih se u prva tri održava nastava, dok je četvrti posvećen pisanju i obrani magistarske radnje. Studijsko opterećenje iznosi osamdeset ECTS bodova, tj. po dvadeset u svakom semestru. U svakom semestru student upisuje četiri obvezna i jedan izborni predmet, a svaki od njih nosi po četiri ECTS boda. Obvezni predmeti u prva tri semestra su ovi: makroekonomija; javno pravo; istraživačke metode i organizacija; organizacija državne uprave i lokalnih vlasti; socio-ekonomsko planiranje i predviđanje; javna uprava; projektni menadžment; proračun i financije; analiza javnih politika; teorija vodstva; upravljanje ljudskim potencijalima. Kolegij javnog prava sluša se u prvom i u drugom semestru. Izborni predmeti, od kojih se u svakom semestru upisuje po jedan jesu: menadžment i etika; razvoj baltičke regije; razvoj EU; institucije EU; država i samoupravljujući informacijski sustavi.

Također, na Agronomskom sveučilištu u Latviji postoje studijski programi koji obrazuju za rad u javnoj upravi, no nemaju karakter općeg upravnog studija, nego pružaju uže specijalističko sektorsko obrazovanje. Takvi ma-

¹¹ <http://www.lu.lv/eng/studies/index.html>

gistarski studiji jesu: *Menadžment regionalnog razvoja* i *Sociologija organizacija i javne uprave*.

Litva

Nakon stjecanja neovisnosti početkom 1990-ih, Litva je, kao i ostale baltičke zemlje, bila suočena s nedostatkom kvalitetnog upravnog osoblja. Vodeća litavska sveučilišta ubrzo su reagirala osnivanjem preddiplomskih (BA) i diplomskih (MA) studija javne uprave, u velikoj mjeri potpomognuta litavskim znanstvenicima koji su se bavili upravnom znanošću na inozemnim sveučilištima i institutima. Prvi cjeloviti (BA i MA) studijski program javne uprave osnovan je na *Fakultetu za upravu*¹² Tehnološkog sveučilišta u Kaunasu 1995. Diplomске programe s područja javne uprave danas izvode četiri litavska visoka učilišta. Osim već navedenog Fakulteta društvenih znanosti, to su: Institut za međunarodne odnose i političke znanosti na Sveučilištu u Vilniusu (MA *Javna uprava* i MA *Europska javna uprava*), Škola političkih znanosti i diplomacije na Sveučilištu Vytautas Magnus (MA *Upravljanje državnim institucijama* i MA *Upravljanje europskim institucijama*) te Fakultet javne uprave na Sveučilištu Mykolas Romeris.

Svi MA programi su dvogodišnji, a opterećenje studenata iznosi 120 ECTS. Akademska titula koju studenti dobivaju završetkom studija na svim sveučilištima je magistar javne uprave. Iako se javna uprava u Litvi smatra disciplinom političkih znanosti, politološki pristup javnoj upravi dominantan je jedino u programima na sveučilištu u Vilniusu. Srž ostalih programa čini opća upravna znanost i teorijski menadžment, a u kurikulumima svih programa znatan je i broj pravnih predmeta. Europska dimenzija prisutna je u svim programima kroz kolegije o institucijama i javnim politikama EU te onima o europskom javnom pravu. Studijski programi namijenjeni su obrazovanju vodećeg upravnog osoblja, no ni znanstvena komponenta nije zanemarena, što se najbolje vidi u obvezi izrade završnog rada (magisterija) kojemu temelj mora biti znanstveno istraživanje. Završeni MA program omogućuje upis doktorskog studija.

Institut za međunarodne odnose i političke znanosti Sveučilišta u Vilniusu¹³ izvodi magistarski (MA) program *Javna uprava* koji nosi 120 ECTS bodova. Studij sadržava sljedeće obvezne predmete: javne politike; kom-

¹² Od 1999. naziv fakulteta je Fakultet društvenih znanosti.

¹³ www.tspmi.vu.lt

parativna javna uprava; litavske javne službe; litavsko upravno pravo, reforme javne uprave; javne financije; strateško planiranje; upravljanje ljudskim potencijalima; analiza javnih politika; analiza makroekonomske politike; institucije EU i proces donošenja odluka; teorije javnog izbora; organizacija informacijskog menadžmenta; lokalno upravljanje i teritorijalni menadžment. Nastava se izvodi tri semestra, dok je četvrti rezerviran za polaganje magistarskog kolokvija te za izradu i obranu završne radnje. Obvezni predmeti čine oko 80% kurikulumu. Polovina izbornih predmeta može se izabrati i s drugih sveučilišnih odsjeka. Student je dužan na kraju svakog semestra izraditi jedan pisani rad te položiti semestarski kolokvij. U pravilu, upis na studij dopušta se svima koji su završili preddiplomski studij bilo kojeg usmjerenja, s tim da su studenti koji su završili preddiplomski studij uprave ili političkih znanosti (BA) oslobođeni polaganja ispita kojih su ekvivalente položili tijekom preddiplomskog studija.

U sklopu Sveučilišta Mykolas Romeris djeluje poseban Fakultet za javnu upravu¹⁴ na kojem postoji čak šest magistarskih (MA) programa s područja javne uprave: *Javna uprava*; *E-uprava*; *Uprava samoupravnih institucija*; *Upravljanje obrazovnim sustavom*; *Upravljanje sustavom zdravstvene zaštite* te program *Pravo i policija* pružaju mogućnosti obrazovanja za različite upravne resore.

Bugarska

Programi javne uprave počinju se uvoditi sredinom 1990-ih godina, isprva na privatnim sveučilištima, prvenstveno poslovnim školama, a zatim i na državnim fakultetima. Godine 1999. bilo je ukupno 15 programa koji su nudili obrazovanje za javnu upravu. Orijentacija programa uglavnom je još uvijek pravna i ekonomska uz dosta politoloških predmeta. Većina programa u sklopu je odjela za ekonomiju, menadžment i poslovanje, dok je u novije vrijeme sve više izražen interdisciplinarni pristup (primjerice Novo bugarsko sveučilište u Sofiji).

Danas se BA i MA programi javne uprave izvode na nekoliko sveučilišta: Sveučilište sv. Kliment Ohridski u Sofiji, Jugozapadno sveučilište Neoft u Blagoevgradu, Slobodno sveučilište Bourgas, Tehničko sveučilište Gabrovo, Sveučilište Angel Kanchev u Rousseu, Novo bugarsko sveučilište u Sofiji i dr.

¹⁴ www3.mruni.lt

U okviru Odjela za javnu upravu Filozofskog fakulteta Sveučilišta sv. Kliment Ohridski u Sofiji izvodi se magistarski (MA) studij javne uprave.¹⁵ Studij traje godinu dana i završava izradom magistarskog rada. Studenti polažu deset obaveznih predmeta: teorije javne uprave; etički kodeks službenika; informacijski sustavi i tehnologije; analiza javnih politika; javne financije i financijski menadžment; upravljanje i politike EU; organizacijski menadžment i upravljanje ljudskim potencijalima; strateški menadžment; upravljačke vještine, komparativna europska javna uprava. Uz obvezne, studenti upisuju i izborne predmete koji se određuju početkom svake akademske godine, a za uspješan završetak studija potrebno je pohađati praksu u državnoj upravi.

Dvogodišnji magistarski studij javne uprave izvodi se na Ekonomskom fakultetu Tehničkog sveučilišta Gabrovo.¹⁶ Studij uključuje obvezne predmete kroz tri semestra. U prvom semestru to su: osnovni problemi javne uprave; psihologija upravljanja; komunikologija i odnosi s javnošću; ekologija; ekonomija i javni sektor; javne financije. U drugom semestru obvezni su predmeti: uvod u pravo; uvod u sociologiju i političke znanosti; socijalna politika; europska socijalna politika; kultura i etika komuniciranja; upravljanje rizikom; timski rad; rad s nevladinim organizacijama, dok je treći semestar rezerviran za predmete: analiza sukoba; osnovni problemi upravljanja; teritorijalna organizacija; lokalna samouprava i prikupljanje informacija u teritorijalnim jedinicama. U četvrtom semestru studenti izrađuju završni magistarski rad.

Na Novom bugarskom sveučilištu u Sofiji¹⁷ izvodi se magistarski (MA) studij *Državna uprava*. Pri upisu na studij kandidati se ocjenjuju s obzirom na prethodno poznavanje tema iz bugarske državne politike – povijesni pregled; filozofije upravljanja te društvenih i političkih procesa. Testiranje provodi direktor magistarskog programa. Obvezni predmeti na studiju jesu: aspekti javne uprave; statistička analiza; pravni položaj građana i organizacija; strateško upravljanje ljudskim potencijalima; financijsko upravljanje; upravno pravo i upravni procesi; sociologija i uprava; gospodarsko okruženje; više uprave; institucije i mehanizmi socijalne politike; strategija i struktura regionalnog razvoja. Osim toga, studenti biraju pet izbornih predmeta između ovih ponuđenih: informacijske tehnologije i uprava; porezi i proračun; bugarske zajednice u inozemstvu; ekološki kon-

¹⁵ <http://www.uni-sofia.bg/faculties/philosophy/index.html>

¹⁶ <http://www.tugab.bg/english/education/course.html>

¹⁷ New Bulgarian University, www.nbu.bg

flikti i uprava; etnički problemi; upravljanje sigurnosnim službama; crkva i vjerske zajednice u Bugarskoj; upravljanje u zdravstvu; istraživanje i obrazovne politike; upravljanje u neprofitnom sektoru; nadzorne organizacije; komparativna javna uprava; anatomija korupcije; općinske investicije; zakonske pretpostavke u planiranju gradovima. Obvezni dio studija čini i praksa.

Rumunjska

Do 1990-ih godina proučavanje javne uprave odvijalo se u okviru pravnih fakulteta, i to ponajprije s naglaskom na analizi pravnih aspekata javne uprave. Godine 1999. Ministarstvo obrazovanja izrazilo je potrebu za uvođenjem programa za javnu upravu koji bi trebali biti utemeljeni na pravu, upravnim znanostima, ekonomiji te društvenim i političkim znanostima. Trenutačno programe javne uprave u Rumunjskoj izvode fakulteti prava, ekonomije, politologije, pa čak i povijesti i filologije, a težište studija sve se više pomiče od čistog juridičkog prema interdisciplinarnom pristupu. Danas preddiplomske (BA) i magistarske (MA) programe iz javne uprave nudi gotovo dvadesetak sveučilišta (Bukurešt, Cluj-Napoca, Craiova, Galati, Pilesti, Sibiu, Targoviste, Targu Jiu, Targu, itd.).

Na Fakultetu političkih i upravnih znanosti Sveučilišta Babes Bolyai u Cluj-Napoci izvodi se dvogodišnji magistarski studij javne uprave.¹⁸ Studij ima četiri smjera: 1. *Upravljanje javnim službama*, 2. *Razvoj zajednice*, 3. *Financijski menadžment na lokalnoj razini* i 4. *Upravljanje u nevladinim organizacijama*. U prva dva semestra studenti slušaju obavezne predmete, a u trećem i četvrtom predmete smjera. U nastavku će, pored obveznih zajedničkih predmeta, biti prikazani samo predmeti smjera *Upravljanje javnim službama*. Obvezni predmeti u prvom semestru jesu: javna ekonomija; teorija organizacije; komparativna javna uprava; metode istraživanja u javnim službama, a u drugom su: informacijski sustavi u javnim službama; javni menadžment; razvoj zajednice; javne politike; etika javnih službi. Studenti koji su upisali smjer *Upravljanje javnim službama* na prvoj godini još slušaju posebne predmete smjera. To su: razvijanje menadžerskih vještina i sposobnosti; strateško upravljanje; analiziranje u javnoj upravi; lokalni razvoj I i II; sociološko-politološka dimenzija javne uprave; provedba i vrednovanje programa; informacijski sustav u javnoj upravi; javni proračun. Osim

¹⁸ <http://www.polito.ubbcluj.ro>

tih, predmeti smjera u trećem semestru jesu: proces donošenja odluka; javne financije; upravljanje ljudskim potencijalima; organizacijski razvoj, a u četvrtom: financijski menadžment; vrednovanje programa; analiza javnih politika; upravljanje projektima; organizacija i upravljanje u nevladinim organizacijama. Predmeti smjera uglavnom nose po šest ECTS bodova, s time da neki predmeti nose manje, uglavnom 4 ECTS boda.

Škola za političke znanosti i javnu upravu djeluje pri posebnom Fakultetu za javnu upravu u Bukureštu. Škola izvodi magistarski studij javne uprave¹⁹ koji traje godinu i pol odnosno tri semestra. Predmeti prvog i drugog semestra jesu: teorija javne uprave; javni menadžment; financijsko pravo; računovodstvo; upravna znanost; upravno pravo; lokalna javna uprava; sistemska analiza u javnoj upravi; javne financije i proračun; strategija ekonomskog razvoja lokalnih zajednica; komunikacija u javnoj upravi. Na kraju drugog semestra studenti pohađaju obvezni praktikum u trajanju 90 sati. U trećem semestru polaznici upisuju predmete: komparativno upravno pravo; zaštita ljudskih prava; razvoj i planiranje grada; javne funkcije; pridruživanje Europskoj uniji; projektno istraživanje. Tijekom trećeg semestra pod vodstvom mentora polaznici izrađuju i prezentiraju magistarski rad te završetkom studija stječu 90 ECTS bodova.

Ista škola izvodi i dvogodišnji *Poslijediplomski akademski studij iz javne uprave*. Studij traje dvije godine. Obvezni predmeti prve godine jesu: upravno pravo I i II; upravna znanost; komparativno ustavno pravo i ustavni prijedori I i II; zemljišnoknjižno pravo; ljudska prava; institucije građanskog prava I i II; okolišno pravo; teorija međunarodnih odnosa I i II; teorija javne uprave; informacijska znanost i sustavi. Obvezni predmeti na drugoj godini jesu: upravne strukture; mehanizmi i institucije I i II; pravo i pridruživanje EU; radno pravo; financijsko pravo; javne financije; proračun i fiskalni sustav I i II; upravljanje gradom; računovodstvo; javni menadžment; psihološko-sociološki aspekti upravljanja; resorne javne politike. Na obje godine studenti imaju mogućnost upisa izbornih predmeta. Dok su na prvoj godini to uglavnom strani jezici, na drugoj se može birati između predmeta: strategija ekonomskog razvoja lokalnih zajednica, statistika, računovodstvo u javnim institucijama, državni službenici, trgovačko pravo, upravljanje ljudskim resursima; obrana. Na obje godine praksa je obvezna.

¹⁹ http://www.admpublnsnpa.ro/managementul_sectorului_public_en.htm

Bosna i Hercegovina

Uz tradicionalni pravni pristup izučavanju javne uprave uglavnom kroz kolegije upravnog prava i nauke o upravljanju, koji se izvode na pravnim fakultetima, Bosna i Hercegovina osnovala je nakon stjecanja samostalnosti poseban Fakultet za javnu upravu u Sarajevu (dalje: FJU Sarajevo).²⁰ Na njemu se za sada izvodi preddiplomski i diplomski studij javne uprave. Planirana organizacija nastave je po modelu 3 + 2 + 3, tako da se na studiju izvode odnosno planiraju izvoditi preddiplomski trogodišnji (BA) studij *Uprava* kojim se stječe naziv diplomiranog upravnog organizatora, zatim jednogodišnji poslijediplomski specijalistički studij *Javna uprava* i dvogodišnji magistarski studij *Javna uprava*. Predviđeno je pokretanje i doktorskog studija iz javne uprave.

Na temeljni trogodišnji (BA) studij godišnje se upisuje 40 redovitih i 100 izvanrednih studenata. Za sada, dostupni su programi samo za BA studij te jednogodišnji poslijediplomski specijalistički studij *Javna uprava*. Jednogodišnji specijalistički studij namijenjen je uglavnom javnim službenicima, i to za rad na onim radnim mjestima u upravi koja zahtijevaju dublja i nova znanja o suvremenoj javnoj upravi. S druge strane, završetkom poslijediplomskog magistarskog studija *Javna uprava* stječe se naziv magistra znanosti za područje upravnih znanosti. Studij traje dvije godine odnosno četiri semestra. Bit će koncipiran tako da magistri dobiju upravno-pravna, organizacijska, ekonomska i informacijska znanja koja su potrebna za rješavanje najvećih problema u upravi. Magistarski program studija namijenjen je onima koji žele znanstveno-istraživački raditi na poslovima uprave ili studij nastaviti na doktoratu.²¹

Temeljni studij (BA) *Uprava* traje tri godine i njegovim završetkom stječe se naziv diplomiranog upravnog organizatora. Obvezni predmeti uglavnom nose po 6 ECTS bodova, osim nekih iznimaka. Obvezni predmeti prve godine jesu: teorija države i prava; ustavno pravo; teorija javne uprave; osnove ekonomije; teorija organizacije; statistika; informatika; strani jezik. Na drugoj godini također je osam obveznih predmeta: upravno pravo; pravno uređenje javne uprave; javne financije; upravljanje ljudskim resursima u javnoj upravi; ekonomika javnog sektora; ekonomika javnih poduzeća i zavoda; informatika u upravi; kvantitativne metode. Predmeti

²⁰ Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, tel. + 387 33 55 38 37, faks + 387 33 55 38 35, e-mail: fakultet@fju.ba, web: www.fju.ba.

²¹ Detaljniji plan i program magistarskog studija još uvijek nije dostupan jer prva generacija koja je upisana na BA studij još nije završila temeljni trogodišnji studij.

treće godine jesu: lokalna samouprava; upravni postupak i upravni spor; radno pravo i socijalna zaštita (5 ECTS); europske integracije (5 ECTS); posebni upravni postupci (5 ECTS); informatizacija poslovnih procesa u javnoj upravi (5 ECTS); menadžment u javnoj upravi (4 ECTS); primjena sustava upravljanja kvalitetom (5 ECTS).

Studenti na prvoj i drugoj godini upisuju po tri izborna predmeta koja ukupno nose 24 ECTS boda, dok na trećoj upisuju dva izborna predmeta koji ukupno nose 10 ECTS bodova. Predmeti se izvode kroz predavanja i vježbe, tako da se kombinira 30 sati predavanja i isto toliko vježbi ili 45 sati predavanja s istim brojem vježbi. Međutim, neki se predmeti izvode i po 60 sati predavanja i 15 sati vježbi, a postoje i druge kombinacije izvođenja nastave. Na listi izbornih predmeta nalazi se osamnaest predmeta, a broj ECTS bodova varira između tri i pet. Izborni predmeti jesu: demokracija i ljudska prava; metode i tehnike upravnog rada; službenički i socijalni odnosi u javnom sektoru; uređenje prostora i građevinski poslovi; osnove menadžmenta; organizacijsko ponašanje; norme i kultura govora; informacijski sustavi; upravni praktikum; privredno i statusno pravo; upravno-pravni unutarnji poslovi; poslovno i službeno komuniciranje; računovodstvo; sustav javnih prihoda; organizacija i informatizacija radnih procesa; osnove sociologije u javnoj upravi; politički sustavi; sport i zdravlje. Osim toga, obveza studenata treće godine je obaviti praksu (5 ECTS) i napisati diplomski rad (5 ECTS).

Poslijediplomski specijalistički studij *Javna uprava* traje godinu dana i ima šest obveznih i tri izborna predmeta te metodološki seminar. Obvezni predmeti jesu: javna uprava i systemska okolina; ljudski resursi; ekonomika i analiza poslovanja; menadžment informacijskih izvora; pravno uređenje EU; sustav upravljanja kvalitetom. Svaki nosi po jedanaest ECTS bodova, a nastavno opterećenje je četrdeset sati nastave po predmetu. Izborni predmeti izvode se kroz trideset sati nastave po predmetu i nose po devet ECTS bodova. Izborni predmeti jesu: posebni upravni postupci; pravni režim i evidentiranje nekretnina; regionalna politika i strukturni fondovi EU; porezni sustav; sustav socijalne zaštite; uređenje prostora; proračunsko financiranje; lokalne gospodarske javne službe; kvalitativne analize oblikovanja politike; modernizacija i informatizacija poslovnih procesa u upravi; upravno pravo; upravni postupak i upravni spor; projektni menadžment; prava pojedinca u odnosu prema upravi; javna uprava i reguliranje medijskog područja.

Srbija

Uz tradicionalno obrazovanje za javnu upravu, koje se temelji na dominantno pravnom pristupu i uglavnom se izvodi na pravnim fakultetima, u Srbiji se postupno razvija i poseban sustav obrazovanja za javnu upravu. Tako u sklopu Sveučilišta Megatrend, kao jedan od deset fakulteta te pet viših i visokih škola djeluje poseban Fakultet za državnu upravu i administraciju (dalje: FDUA).²² FDUA je sastavni dio sustava obrazovanja u Srbiji, a ističe se kako obrazovanje na FDUA ima cilj osposobljavanje studenata da uspješno rade kao pravnici – rukovodioci, analitičari i administrativni službenici u institucijama i organizacijama javnog sektora u zemlji ili inozemstvu.

Na FDUA se izvode studiji na tri razine obrazovanja (preddiplomski, diplomski i doktorski studiji) sukladno pravilima bolonjskog procesa po formuli 4 + 1 + 3. Na svim razinama studija postoje četiri temeljna usmjerenja. To su *Smjer za državnu upravu*, *Smjer za poreze i carine*, *Smjer za pravosudnu upravu* i *Smjer za administraciju*.

Temeljni studij traje četiri godine odnosno osam semestara. Na svakoj godini studenti imaju po sedam predmeta, s time da su na prve dvije godine svi predmeti obvezni, dok se na preostale dvije godine studenti opredjeljuju za jedan od četiriju navedenih smjerova. Na višim godinama studenti imaju četiri obvezna predmeta jednaka za sve smjerove te po tri predmeta smjera, od kojih su dva obvezna i jedan izborni. Predmeti prve godine studija jesu: uvod u pravo; osnove menadžmenta; opća sociologija; ekonomija i organizacija poslovanja; pravna informatika; osnove statistike; engleski jezik I. Na drugoj godini studenti slušaju predmete: ustavno pravo; upravno pravo; krivično pravo; pravna psihologija s etikom; uredsko poslovanje; poslovna korespondencija; engleski jezik II. Obvezni predmeti treće i četvrte godine jesu: građansko i stvarno pravo; organizacijsko ponašanje; pravo privrednih prestupa i prekršaja; javne financije; radno pravo; politički sistemi; ekonomska politika; osnovi računovodstva i revizije. Obvezni predmeti *Smjera za državnu upravu* jesu: socijalna politika; društvene krize i konflikti; pravo zaštite čovjekove sredine; lokalna samouprava, a izborni su: međunarodno javno pravo; ljudska prava; međunarodno privatno pravo; prostorno planiranje. Obvezni predmeti na *Smjeru za poreze i carine* jesu: porezni sistem; carinski sistem; porezni postupak, carinski postupak. Izborni predmeti tog smjera jesu: socijalna politika;

²² Fakultet za državnu upravu i administraciju, Bulevar umetnosti 29, 11 070 Novi Beograd, tel. + 11 21 47 208, e-mail: infofdua@megatrand-edu.net, web: www.megatrend-edu.net.

trgovačko pravo; špedicija, transport i osiguranje; autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva. *Smjer za pravosudnu upravu* ima obvezne predmete: sudsko organizacijsko pravo; međunarodno javno pravo; krivični postupak; međunarodno privatno pravo, dok su izborni: autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva; industrijski odnosi; ljudska prava; društvene krize i konflikti. *Smjer za administraciju* ima obvezne predmete: socijalna politika; trgovačko pravo; pravo zaštite čovjekove sredine; industrijski odnosi. Izborni predmeti tog smjera jesu: društvene krize i konflikti; ljudska prava; špedicija, transport i osiguranje; lokalna samouprava.

Nakon temeljnog studija, postoji mogućnost nastavka studija na magistarskom studiju. Magistarski studiji traju jednu školsku godinu, tj. dva semestra. Vrednuju se sukladno ECTS sustavu bodovanja tako da pojedini magistarski studij zajedno sa završnim radom nosi 60 ECTS bodova.²³

Crna Gora

U Crnoj Gori je u svibnju 2005. po uzoru na slovensku instituciju sličnog naziva, na privatnu inicijativu, osnovan Fakultet za državne i europske studije sa sjedištem u Podgorici (dalje: FDES Podgorica).²⁴ Na FDES Podgorica izvodi se trogodišnji (BA) studij *Državni i europski studiji* te dva magistarska studijska smjera, *Državni studiji* i *Europski studiji*.

Magistarski studijski smjer *Državni studiji* traje dvije godine odnosno četiri semestra. Prva godina namijenjena je obveznim predmetima koji nose po šest ECTS bodova, a izvode se kroz trideset sati nastave, tj. dvadeset sati predavanja i deset sati vježbi po predmetu. Obvezni predmeti na prvoj godini jesu: razvoj organizacije državne i javne uprave; državna uprava i upravni sistemi; javne financije; upravni proces; pravna informatika; suvremeni politički sustavi; lokalna samouprava i javne službe; metodologija istraživanja u društvenim znanostima; službeničko pravo; institucije i pravo EU. Na drugoj godini moguće je izabrati jedan od četiriju ponuđenih modula: *Organizacija državne i nedržavne uprave*, *Suvremena nauka o upravljanju*, *Ustavno i europsko pravo ljudskih prava i sloboda* te modul *EU i svijet*. Tijekom trećeg semestra obveza je studenata da izaberu jedan od četiriju ponuđenih modula, odslušaaju predavanja tog modula, polože ispit i prip-

²³ Detaljnije informacije o diplomskim studijima nažalost nisu dostupne na web-stranici FDUa.

²⁴ Fakultet za državne i europske studije, Ul. Jovana Tomaševića bb, 81000 Podgorica, eeb: www.fdes.edu.cg.yu.

reme seminarski rad koji je ujedno koncept njihova magistarskog rada. U četvrtom semestru nastava se ne izvodi, već je cijeli semestar namijenjen izradi i obrani magistarskog rada.

Drugi magistarski studijski smjer *Europski studiji* po strukturi, broju ECTS bodova, načinu izvođenja, itd. potpuno je identičan prethodnom smjeru. Razlika je u predmetima i modulima. Obvezni predmeti jesu: uvod u pravni sustav EU; povijest EU integracija; europska ekonomska integracija; ekonomski i pravni aspekti djelovanja jedinstvenog tržišta EU; geopolitika i zajednička vanjska i sigurnosna politika EU; politika slobodne tržišne konkurencije; europska monetarna i fiskalna politika; politika tranzicije; međunarodni pregovori i sposobnost komunikacije; javne nabave u EU; EU fondovi i upravljanje EU projektima. Također, postoji mogućnost izbora između četiriju ponuđenih modula, a to su *Oblikovanje javnih politika i odlučivanje u EU*, *Pravosuđe EU*, *Suvremena nauka o upravljanju u Europi* i modul *EU i svijet*.

Makedonija

Makedonija je također obrazovanju za javnu upravu posvetila posebnu pozornost, pa je osim tradicionalnog pristupa proučavanju uprave otvorila mogućnost za razvoj novog i modernijeg pristupa. Tijekom 2001. osnovano je Jugoistočno europsko sveučilište u Republici Makedoniji,²⁵ u okviru kojeg je osnovano pet fakulteta: Fakultet poslovne uprave, Pravni fakultet, Fakultet za javnu upravu, Fakultet komunikacijskih znanosti i tehnologije, Pedagoški fakultet.

Na Fakultetu za javnu upravu izvode se dva preddiplomska (BA) i četiri magistarska (MA) studija. Preddiplomski studij *Javna uprava* traje tri godine, a broj bodova koje student dobiva nakon završetka je 180 ECTS bodova. Drugi preddiplomski studij je *Politika zapošljavanja i socijalna politika* koji također traje tri godine i njegovim završetkom stječe se 180 ECTS bodova. Oba studija izvode se na albanskom, makedonskom i engleskom jeziku.

Na Fakultetu za javnu upravu izvode se četiri diplomaska (MA) studija. To su: *Komparativna javna uprava u EU*, *Sigurnosni studiji*, *Diplomacija* i studij *Javni menadžment i lokalno upravljanje* koji se izvodi u suradnji s francuskim Sveučilištem Paris 12. Magistarski studij *Komparativna javna uprava u*

²⁵ South East European University, www.seeu.edu.mk.

EU sastoji se od 90 ECTS bodova, a nastava traje tri semestra (30 ECTS po semestru). Svi predmeti, obvezni jednako kao i izborni, nose po šest ECTS bodova, a nastava se izvodi tijekom prva dva semestra. Treći je namijenjen praksi (5 ECTS), istraživanju (5 ECTS) te pisanju završnog rada (20 ECTS). Obvezni predmeti u prvom semestru jesu: metodologija istraživanja, javna politika i menadžment, komparativna javna uprava; statistika za javne menadžere. Studenti upisuju i jedan izborni predmet između predmeta: drugi stup EU: pravosuđe i unutarnji poslovi; treći stup EU: zajednička sigurnosna i vanjska politika; Europski ustav. U drugom su semestru obvezni predmeti: komparativni povijesni pregled političkih sustava u Europi; europski studij: pravo, politika i institucije; upravna struktura EU; komparativni pregled javne uprave u Europi. Također, bira se jedan izborni predmet između predmeta: sociologija europskog društva; europski identitet, kultura i civilizacija; uvjeti i postupak stjecanje članstva u EU.

Zaključak

Na kraju, postoje li i koja su zajednička obilježja diplomskih studija javne uprave u tranzicijskim zemljama? Prije svega, vidi se da su tranzicijske zemlje posvetile znatnu pozornost obrazovanju za javnu upravu. Demokratske promjene s početka 1990-ih i tranzicijski proces, koji je još uvijek vrlo važno obilježje tih zemalja, naglasili su važnost države i njezina upravnog aparata da djeluje u bitno drugačijim društvenim i političkim okvirima. Demokratski standardi postupno se, doduše ponegdje s teškom mukom, probijaju kroz ustaljene obrasce djelovanja javnih uprava tranzicijskih zemalja. Obrazovanje za javnu upravu u tim procesima zauzima istaknuto mjesto.

Obrazovanje za javnu upravu u tranzicijskim zemljama uglavnom se počelo razvijati u okviru jedne od triju disciplina (pravo, ekonomija i politologija), ali se danas može govoriti o interdisciplinarnom području javne uprave. Riječ je o području koje se djelomično temelji na tradicijama iz kojih potječe, ali se afirmiralo kao samostalno područje izučavanja u kojem se donekle isprepleću temeljne tradicije, ali koje sve više ima vlastitih elemenata koji ga obilježavaju. Međutim, još uvijek je očito da je, ovisno o specifičnoj pravnoj tradiciji pojedine zemlje, veći naglasak stavljen na jednu od spomenutih disciplina. Sukladno tome, i obrazovanje za javnu upravu velikim je dijelom determinirano tradicijom proučavanja uprave u pojedinoj zemlji, a u novije vrijeme na oblikovanje preddiplomskih i dip-

lomskih studijskih programa javne uprave znatno utječu procesi modernizacije i europeizacije kojima su izloženi upravni sustavi tranzicijskih zemalja. Zamjetna je sve izraženija multidisciplinarnost studija javne uprave u tranzicijskim zemljama. Time se polaznicima tih studija nastoje pružiti ne samo pravna nego i politička, ekonomska, menadžerska, organizacijska i druga prijeko potrebna znanja o suvremenoj javnoj upravi.

Što se strukture studijskih programa tiče, nastavnog opterećenja studenata i broja predmeta, može se konstatirati da studijski programi javne uprave u tranzicijskim zemljama korespondiraju takvim programima u zemljama zapadne Europe. Možda je u određenoj mjeri u tranzicijskim zemljama više prisutna usmjerenost na praktična pitanja pristupanja i članstva u EU u programima javne uprave, dok je u zemljama zapadne Europe to rezervirano za posebne europske studije. Međutim, to je razumljivo s obzirom na to da upravnim službenicima tranzicijskih zemalja, ali i studentima na sveučilištu, nedostaje dovoljna količina informacija i znanja o EU.

Dok neke tranzicijske zemlje već imaju i po nekoliko magistarskih programa iz javne uprave, moguće je zaključiti da u Hrvatskoj situacija još nije ni približno slična. Iako u Hrvatskoj postoji već poprilično velik broj pred-diplomskih, trogodišnjih, studija javne uprave, koji se izvode kroz sustav veleučilišta, situacija na diplomskoj razini je razočaravajuća. Posebno je zanimljivo da su sve zemlje koje su nastale raspadom bivše SFRJ uložile znatne napore u stvaranje vertikalno prohodnog sustava obrazovanja za javnu upravu. Neke od njih osnovale su posebne fakultete za javnu upravu koji pružaju cjelovit sustav upravnog obrazovanja (BA te jedan ili više MA studija iz javne uprave). To je slučaj sa Slovenijom, Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom, a od 2001. i s Makedonijom. U Srbiji također postoji poseban Fakultet za državnu upravu i administraciju. Te su institucije, premda su neke još uvijek na samom početku i upitno je u što će izrasti, ipak potencijalne jezgre razvoja znanstvenog pristupa proučavanju uprave, ali i praktičnog obrazovanja budućih upravnih službenika. U usporedbi s njima, izgleda da je Hrvatska na začelju kolone.

PUBLIC ADMINISTRATION EDUCATION: AN OVERVIEW OF MASTER PROGRAMMES IN TRANSITION COUNTRIES

Summary

The paper is the second part of a comparative overview of public administration master programmes in transition countries. In the first part, the authors outlined master programmes in several western European countries. This paper deals with master programmes in Slovenia, Hungary, the Czech Republic, Poland, Slovakia, Estonia, Lithuania, Latvia, Bulgaria, Romania, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Montenegro, and Serbia. Although the overview is focused on master programmes for public administration, the authors included information about some BA programmes since the transition countries show strong inclination to develop public administration BA and MA programmes. The paper provides basic information about the programmes and institutions that perform them in each country. Only a few programmes have been shown in detail due to the limited size of the paper. In the case when there are more programmes for public administration education in a country, the authors have presented the programmes they thought to be interesting and instructive to the Croatian public. The overview contains the basic information about each study, the institution that performs it, and detailed information about subjects, ECTS credits, and other relevant available data. In the conclusion of the paper, the authors outline the basic characteristics of public administration BA and MA programmes in transition countries.

Key words: public administration, transition, public administration education, pre-graduate study, graduate study